

**Ks. Andrzej Kumor, *Zasada zaufania do stron procesowych
w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa,*
Wydawnictwo KUL, Lublin 2023, ss. 314**

ks. dr Paweł Lewandowski
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL
ORCID 0000-0003-4543-4382
e-mail: pawel.lewandowski@kul.pl

26 listopada 2015 roku w Popowie-Letnisku nieopodal Warszawy odbyła się konferencja naukowa zatytułowana *W przededniu wejścia w życie motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus* zorganizowana przez Konwent Oficjałów Polskich i Sąd Biskupi Płocki. Jednym z prelegentów był abp dr hab. Andrzej Dziega, prof. Wyższej Szkoły Administracji Publicznej w Szczecinie, Metropolita Szczecińsko-Kamieński, który wygłosił referat pt. *Zaufanie jako kryterium skutecznej współpracy uczestników procesu o nieważność małżeństwa*. W czasie swojego przedłożenia nawiązał do opinii prof. dra hab. Wiesława Grudzewskiego, członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, honorowego przewodniczącego Komitetu Nauk Organizacji i Zarządzania PAN, współautora monografii zatytułowanej *Zarządzanie zaufaniem w organizacjach wirtualnych*, którą recenzował. W przywołanym opracowaniu prof. Grudzewski stwierdził, że zaufanie można uczynić skutecznym medium zarządzania. Arcybiskup Metropolita Szczecińsko-Kamieński podniósł, że ta opinia, odnosząca się do obszaru nauk o zarządzaniu, ma również istotne znaczenie w kanonicznych procesach o nieważność małżeństwa, gdy w trakcie procedowania kościelny wymiar sprawiedliwości ufa stronom postępowania i świadkom. W kościelnym prawie procesowym

zaufanie, zdaniem abpa Dziegi, stanowi klucz do interpretacji przepisów (I. Kilanowski, *Sprawozdanie z Konferencji Naukowej „W przededniu wejścia w życie motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus”*, *Ius Matrimoniale* 27 (2016) nr 2, s. 133-134).

Powyższą problematykę podjął ks. dr Andrzej Kumor, oficjał Sądu Metropolitalnego w Katowicach, w opublikowanej nakładem Wydawnictwa KUL rozprawie doktorskiej pt. *Zasada zaufania do stron procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*, napisanej pod kierunkiem dr hab. Marty Greszaty-Telusiewicz, prof. KUL i obronionej w dniu 24 października 2022 roku na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Recenzentami w przewodzie doktorskim i jednocześnie recenzentami wydawniczymi publikacji ks. dra Kumora byli: abp prof. Andrzej Dzięga oraz ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński z Uniwersytetu Łódzkiego.

Recenzowana monografia naukowa, od strony edytorskiej wydana na najwyższym poziomie, składa się ze spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, dwóch obszernych rozdziałów, zakończenia, bibliografii z rozróżnieniem na źródła i opracowania oraz ze streszczenia i spisu treści w języku angielskim oraz włoskim.

W sporządzonym w sposób syntetyczny wstępie (s. 11-16), Autor zapoznaje czytelnika z tezą rozprawy, którą stanowi postawa zaufania – nie bezkrytycznego czy naiwnego, lecz stawiającego rozumne granice – jako fundamentu, a także punktu wyjścia do interpretacji procesowych działań stron. W pełni słusznie i bez wątpienia na podstawie swojej już kilkuletniej praktyki sądowej ks. Kumor konstatuje: „Łatwiej poszukiwać prawdy obiektywnej o małżeństwie – co przecież winno być wspólnym celem wszystkich uczestników procesu małżeńskiego – kiedy do zadania podchodzi się w kluczu: «Ufam, chyba że mam rozumne przesłanki, by to zaufanie ograniczyć»; a nie według zasady: «Wszyscy są podejrzani, niegodni zaufania, więc najpierw muszą udowodnić, że jest inaczej»” (s. 13). Przyjęcie takiej tezy wymagało od Autora określenia szczegółowych celów badawczych, za które ks. Kumor przyjął próbę odpowiedzi na pytania: komu i w jakim zakresie w specyfice spraw małżeńskich przysługuje status strony procesowej? W jaki sposób na potrzeby tych spraw można zdefiniować

pojęcie zaufania oraz w odniesieniu do jakich kryteriów można w ogóle mówić o jego granicach i gwarancjach prawnych? W jakich obszarach i etapach kościelnego procesu o nieważność małżeństwa – uwzględniając historyczny rozwój – wolno odnotować wzmocnienie podejścia do stron procesowych ukierunkowujące do coraz to większego okazywania zaufania stronom *iudicium*? Jaki kierunek przybierają zmiany w podejściu do tej problematyki i czy w ogóle możliwe jest jego szczegółowe określenie? I w końcu czy w aktualnym stanie prawnym, w szczególności po reformie procesowej papieża Franciszka przeprowadzonej w 2015 roku, można mówić o zaufaniu do stron *iudicium* jako jednej z zasad procesowych obowiązujących współcześnie w sądownictwie kościelnym? Tak sformułowane cele badawcze implikowały kierunek wyводу naukowego.

W pierwszym rozdziale (s. 17-98) Autor podjął się wyjaśnienia podstawowych pojęć, co należy uznać za konieczne dla przejrzystego prowadzenia analiz stanowiących fundament drugiego rozdziału monografii. Trzeba podkreślić, że nie jest to część pracy przygotowana w sposób sztamkowy, powtarzający treści już opracowane w kościelnym prawie procesowym. Poprzez charakterystyczną dla ks. dra Kumora precyzję języka, wyczulenie na systematyzowanie i dookreślenie pojęć i instytucji prawnych, jest to bardzo wartościowy materiał. I tak Autor analizuje pojęcie strony procesowej i jego zakresu znaczeniowego, następnie pojęcie strony powodowej, strony pozwanej, dalej szczegółowo opisuje urząd rzecznika sprawiedliwości, obrońcy węzła małżeńskiego, pełnomocnika oraz adwokata. Szczególnie wartościowy wydaje się punkt dotyczący pojęcia zaufania oraz ram prawnych dla jego zastosowania w odniesieniu do stron procesowych (s. 76-98). Prowadzi refleksję dwutorowo, z perspektywy teologicznej oraz prawnej. W ramach teologicznego postrzegania zasady zaufania akcentuje perspektywę biblijną, ze szczególnym podkreśleniem roli i znaczenia kolejnych przymierzy zawieranych między Bogiem a ludźmi, z jego punktem kulminacyjnym – posłaniem na świat Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, co – zdaniem Oficjała Sądu Metropolitalnego w Katowicach – pozwala interpretować zaufanie jako przewodnią zasadę Bożego planu zbawienia i fundamentalny punkt

odniesienia w poprawnym odczytywaniu relacji Bóg – człowiek i człowiek – człowiek (s. 83). Od strony prawnej zaś Autor akcentuje poszczególne etapy procesu sądowego gwarantujące, i to w najwyższym stopniu, ochronę prawdy świętego węzła. Zabezpieczenie poprawnej realizacji podstawowego celu *iudicium*, jakim jest poznanie prawdy o statusie zaskarżonego małżeństwa, wymaga szeroko aplikowanego zaufania jawiącego się tu w formie zasady procesowej.

W rozdziale drugim (s. 99-275), znacząco obszerniejszym, ks. dr Kumor szczegółowo dokumentuje kluczowe zmiany w procesie *de nullitate matrimonii* odnoszące się do stron procesowych. Autor analizuje więc zmiany dotyczące prawa do zaskarżenia ważności małżeństwa, zmiany dotyczące właściwości sądowej w odniesieniu do spraw o nieważność małżeństwa, zmiany w podejściu do oświadczeń stron, zmiany dotyczące apelacji, by na końcu doprowadzić czytelnika do nowości związanych z ustanowieniem procesu *coram Episcopo*. Analizy prowadzone w sposób szczegółowy, dogłębny, niekiedy nawet drobiazgowy, Autor każdorazowo opiera na ustawodawstwie przedkodeksowym oraz na prawie wynikającym z unormowań Kodeksu Pio-benedyktyńskiego, Kodeksu Jana Pawła II i motu proprio papieża Franciszka *Mitis Iudex Dominus Iesus*. Ta część opracowania naukowego posiada szczególną wartość, ponieważ stanowi dociekania naukowe gruntownie i w sposób systematyczny zaprezentowane, nie pomija kryterium zmian prawno-historycznych, uwzględnia kryterium porównawcze, a także wyraźnie dokumentuje charyzmat kolejnych Biskupów rzymskich.

Bezdiskusyjną zaletą recenzowanej monografii są krótkie podsumowania nie tylko obu rozdziałów, ale także każdego punktu, zaprezentowane w sposób rzeczowy, stanowiący trafną syntezę najistotniejszych wniosków badawczych wynikających z prowadzonej analizy, co w sposób znaczący ułatwia czytelnikowi prowadzenie myśli. Całość zasadniczego korpusu monografii naukowej stanowi zakończenie (s. 277-283) potwierdzające pomyślną weryfikację postawionej tezy pracy badawczej. Nie ma żadnych wątpliwości, że w obecnym stanie prawnym zaufanie do stron procesowych nie tylko może, ale i powinno być postrzegane jako jedna z fundamentalnych zasad

obowiązujących tak podczas teoretycznej interpretacji, jak i praktycznej aplikacji przepisów prawa w trakcie prowadzenia kanonicznych spraw o nieważność małżeństwa. Zaufania tego nie należy jednak postrzegać jako zasady jedynej czy absolutnej, uchylającej obowiązywalność innych przyjętych w doktrynie zasad, ale raczej należy ją postrzegać jako uzupełnienie podwalin, na podstawie których modeluje się konkretne działania procesowe (s. 282). W kontekście badań przeprowadzonych przez ks. dra Andrzeja Kumora warto mieć w pamięci słowa papieża Franciszka z adhortacji posynodalnej *Amoris laetitia*: „Nie chodzi tylko o wyzbycie się podejrzeń, że drugi kłamie lub oszukuje. To podstawowe zaufanie rozpoznaje światło rozpalone przez Boga, które ukrywa się za ciemnością, lub żar, który wciąż płonie pod popiołem. Takie zaufanie umożliwia relację wolności. Nie trzeba kontrolować drugiego, drobiazgowo śledzić jego kroków, aby zapobiec ucieczce z naszych ramion. Miłość żywi zaufanie, pozostawia wolność, wyrzeka się kontrolowania wszystkiego, posiadania, dominacji. Ta wolność, która umożliwia istnienie obszarów autonomii, otwartości na świat i nowych doświadczeń pozwala, aby relacja się ubogacała i nie stała się endogamią bez perspektyw (...). Równocześnie umożliwia ona szczerłość i przejrzystość, ponieważ kiedy ktoś wie, że inni jemu ufają i doceniają jego podstawową dobroć, to wówczas ukazuje się takim, jakim jest, bez ukrywania. Ktoś, kto wie, że zawsze jest podejrzewany, że jest osądzany bez litości, że nie jest kochany bezwarunkowo, będzie wolał zachować swoje sekrety, ukryć swoje upadki i słabości, udawać kogoś, kim nie jest” (nr 114-115).

Oceniając całościowo oddaną do rąk czytelnika monografię pt. *Zasada zaufania do stron procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa* autorstwa ks. dra Andrzeja Kumora z przekonaniem należy stwierdzić, że jest to wnikliwe, kompleksowe i metodologicznie bez zarzutu poprowadzone studium z zakresu kościelnego prawa procesowego. Solidną zaletą recenzowanej pracy jest bogata bibliografia, na którą składają się źródła prawa i literatura (s. 285-301). Recenzowana publikacja dostarcza wiele cennych danych i argumentów do prowadzenia rzeczowego dyskursu naukowego na temat zasady zaufania jako jednej z zasad procesowych związanych ze strukturą

iudicium. Wszystko to sprowadza się do stwierdzenia, że prezentowane opracowanie stanowi wartościowe i godne polecenia źródło wiedzy nie tylko dla etatowych pracowników sądów kościelnych, ale wszystkich, w tym duszpasterzy parafialnych, mających styczność z kanonicznymi sprawami o nieważność małżeństwa.